

Stadssilhouet van Weert met de toren van de 1e prijs

HET RESULTAAT VAN DE PRIJSVRAAG VOOR EEN TORENBEKRONING TE WEERT

... animosque ad sidera tollunt.

Proficiat, Weert! De prijsvraag voor de toren van uw St. Martinuskerk is een succes geworden! Straks, als het prijsvraagproject, dat de eerste prijs won uitgevoerd is, zult ge één van de mooiste torens in ons land bezitten.

En Weert, ge hebt dat verdiend!

Ge hebt het aangedurfd in een tijd van defaitisme, van steeds groeiend pessimisme ook, wat betreft het prestatievermogen van de Nederlandse architect, een openbare prijsvraag uit te schrijven! Dat ge dat zo zonder aarzelen en blijkens uw publicaties in het Katholiek Bouwblad No 16, zo vol vertrouwen hebt gedaan, was ons steeds een reden tot dankbaarheid. Er was moed toe nodig, na het dubieuze resultaat van de prijsvraag voor Zutphen en het magere van die voor de poldertoren in Emmeleeroord.

Nu, nu uw vertrouwen bovendien tot zo'n schitterend resultaat geleid heeft, verkeren wij in feestelijke stemming.

Daarom Weert, gelukkigwens met dit eerste resultaat! Bevorder met hetzelfde vertrouwen en uw voortreffelijke zuidelijke voortvarendheid een spoedige realisatie van uw bekroond project! Dan is er kans dat zelfs het hoogstemde enthousiasme, van één onzer redactieleden, niet

beschaamd zal worden, die bij het zien van het bekroonde ontwerp uitriep: „Van Weert begint de victorie!”

„Van Weert begint de victorie!” Die uitroep zal u, lezer, wellicht wat vreemd in de oren klinken. Wij echter begrepen heel goed wat er in ons mede-redactielid omging. Al jaren staat ons blad op de bres voor de artisticeit van de architect, zich verzettend tegen een tendenz in het linkse en rechtse extremisme der bouwkunst, die de inspiratie wil bagatelliseren ter wille van de respectievelijke dogma's of stellingen van de eigen richting.

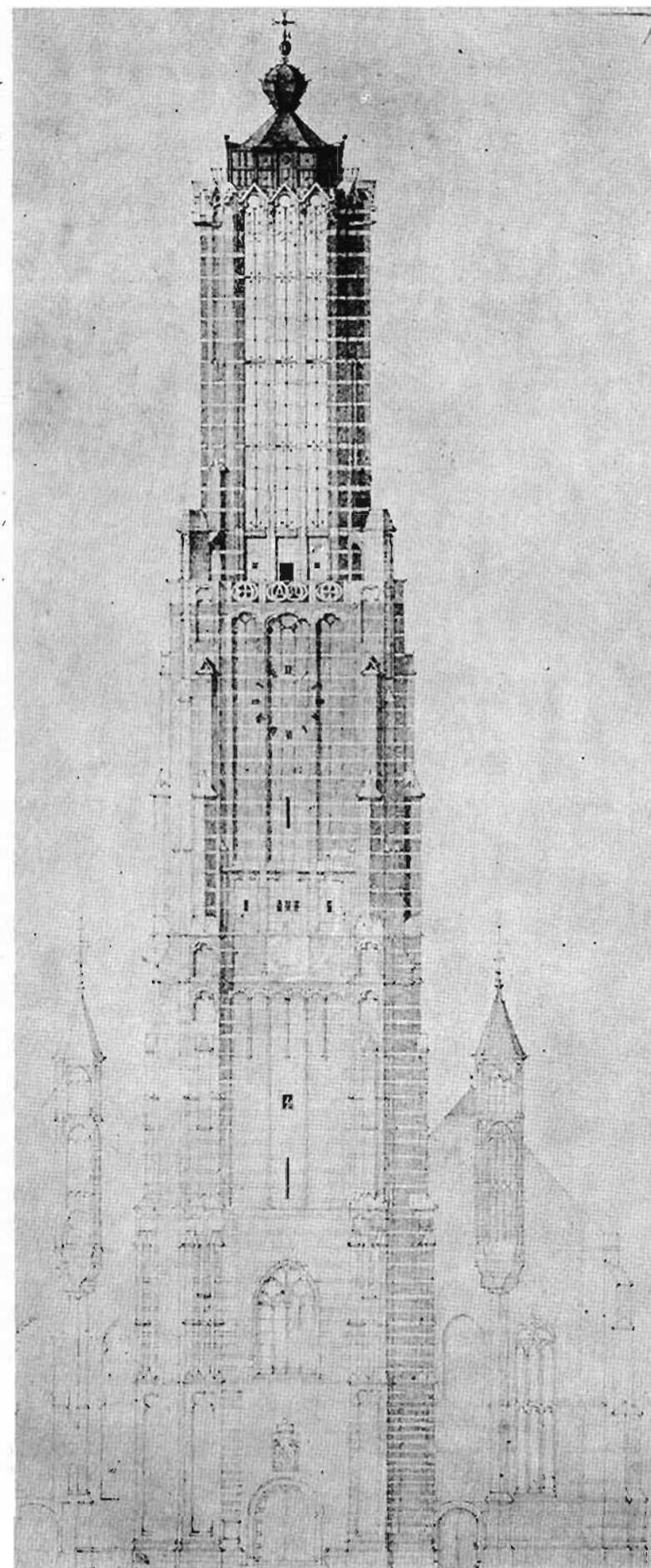
Zoekend naar voorbeelden om onze houding te illustreren, viel het ons dikwijls moeilijk die in de eigen tijd te vinden. Meermalen beriepen wij ons dan ook op voorbeelden uit het verleden, steeds met het onbehaaglijke gevoel: „Vechten wij misschien voor een verloren zaak?”

En nu lag dan opeens het bekroonde ontwerp Verlaan voor ons, ons gelukkig makend door zijn schoonheid, een schoonheid onmiskenbaar te danken aan een artistieke gevoeligheid ontvankelijk voor inspiratie. Een schoonheid duidelijk uit inspiratie voortkomend, uit een ingeving van verre...

Toren-prijsvraag Weert

Afbeeldingen op blz. 163. Links: 3e prijs, ontwerp van Dr Ir Thom. Nix. Rechts: 2e prijs, inzender anoniem.

Onder: 1e prijs, ontwerp van Theo G. Verlaan

Iris, de regenboog, was voor de Grieken de weg tussen de Olympus en de wereld. De Goden daalden langs Iris naar de mensen af. De uitverkoren mens ging die weg naar de Olympus omhoog.

In de Iris raakten hemel en aarde elkaar. In dit raakvlak bevindt de kunstenaar zich in ogenblikken van inspiratie. Daar ligt het klimaat waar het wonder gebeurt, dat een van de grote geheimen in dit leven is. Daar ontvangt de kunstenaar de impuls die hem in staat stelt te scheppen! Zonder die impuls, zonder die aanraking van de hemel, kan geen kunst ontstaan, kan men hoogstens tot gelegenhedswerk komen.

Het ontvangen van die impuls brengt verplichtingen mee. Iedere kunstenaar kent de behoefte dat wat hem oorspronkelijk buiten zijn wil om ingegeven is, zo zuiver mogelijk te realiseren om het gevormd weer op te kunnen dragen aan de hemel.

Iedere kunstenaar vecht er voor zich weer te bevrijden van hetgeen hij ontvangen heeft, omdat hij er geen enkel recht op heeft en omdat hij uit eerbied de plicht kent, de ingeving weer tot zijn peilloze oorsprong te doen terugkeren, te vereeuwigen.

In de architectuur is de kunstenaar daarbij afhankelijk van anderen. Pas als hij heeft gebouwd en opgedragen is de kringloop die hij doormaakte voltooid.

Het ontwerp dat de eerste prijs in Weert won is, daarover bestaat voor ons geen twijfel, zulk geïnspireerd werk. Laten degenen die straks mede over de realisatie van dit ontwerp beslissen, beseffen van welk belang die realisatie is, ook voor zijn ontwerper. Laten zij behoedzaam zijn!

Er is geen schoner décor voor het gesprek van vriend tot vriend dan een oude stad in een heldere nacht. De schoonste ogenblikken van dit gesprek zijn de stilten, als men samen maar toch alleen, het schone beleeft in een toevallig markant detail, een gevel anders verlicht dan zijn bureen een tragische boom.

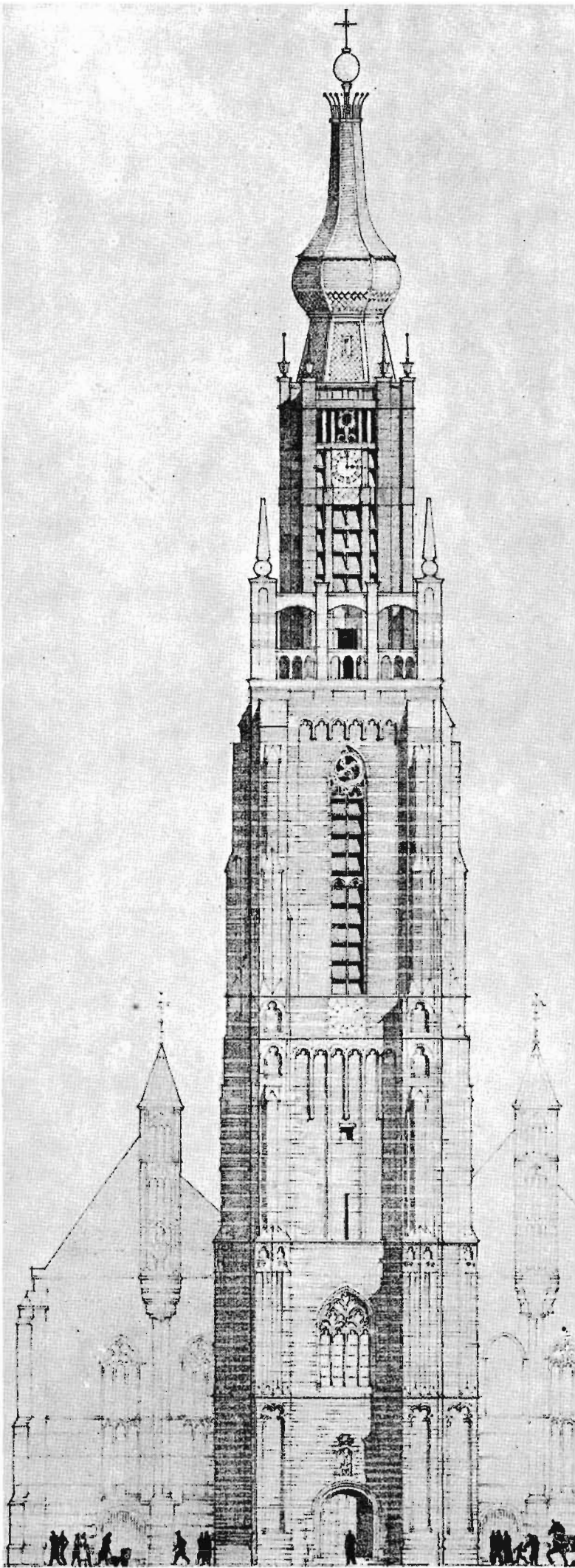
Zo'n wandeling kan ik me indenken in Weert en mag dan wat voor mij één van de heerlijkst denkbare zaken is, een gesprek in de nacht van vriend tot vriend, een ogenblik een maatstaf zijn: „Ik kan mij zo'n gesprek voorstellen, bezield door deze toren, want ik kan mij deze toren voorstellen in harmonie met een sterrenhemel.

Dat is voor mij bijzonder: Zelden zie ik modern werk dat zich laat verenigen met intiemere eigen sentimenten. Meestal is modern werk daar te tendentius toe, te nadrukkelijk! Dit ranke ontwerp is dat niet. Een langzamerhand zeldzaam wordend gevoel voor maat in de hoogste betekenis heeft de ontwerper hiervoor behoed, maar ook zijn echte liefde voor de opgave, die zeer moeilijke opgave, een reeds bestaande toren te bekronen. Die echte liefde heeft hem ook bewaard voor sentimentaliteit. Hij heeft niet gearzeld het bestaande gedeelte te wijzigen, daar waar dat bestaande gedeelte er om vroeg. Zo heeft hij het uiterst vervelende langgerekte raam dat zo storend werkte in het fijne metselwerk dichtgezet, daarmede plotseling de romp een grote eenheid gevend. Op de nu niet langer, wat schaal betreft, uiteenvallende onderbouw heeft hij een bekroning ontworpen in dezelfde fijne trant als die van het bestaande metselwerk. Hoewel nu straks de beëindigde toren in drie étappen gebouwd zal zijn, in drie wat architectuuroppvatting betreft, totaal verschillende stijlperiodes, zal het geheel naar de tekeningen bewijzen een grote eenheid vertonen, m.i. te danken vooral aan de eenheid in schaal, hoewel de ontwerper die eenheid ook heeft trachten te bereiken door Gothiserende motieven toe te passen. Misschien dat dit laatste niet noodzakelijk is, misschien dat deze motieven bij nadere uitwerking sterker zullen getuigen toch in deze tijd gerijpt te zijn. Overigens toont dit project een sterke onafhankelijke persoonlijkheid, een persoonlijkheid bovendien nog steeds groeiende. Wij kennen de heer Verlaan uit twee vroegere prijsvraagontwerpen, een inzending voor de prijsvraag Hofplein-Blaak, waar hij een eerste premie won en uit een inzending voor de stadhuisprijsvraag te Schiedam, waar hij een tweede prijs behaalde. Het eerste project toonde grote picturale kwaliteiten maar duidelijk ook compositorische tekorten. Het tweede plan was compositorisch veel sterker maar leunde nog te zeer aan, bij een ontwerp van Berghoef en Vegter voor de raadhuisprijsvraag te Amsterdam.

Toch waren in dit ontwerp al de kwaliteiten te herkennen die Verlaan voor deze prijsvraag zo bijzonder geschikt maakten, n.l. een sterke decoratieve inslag van zeer zuiver gehalte, een gevoel voor het fijne detail en het vermogen zich in te leven in een omgeving.

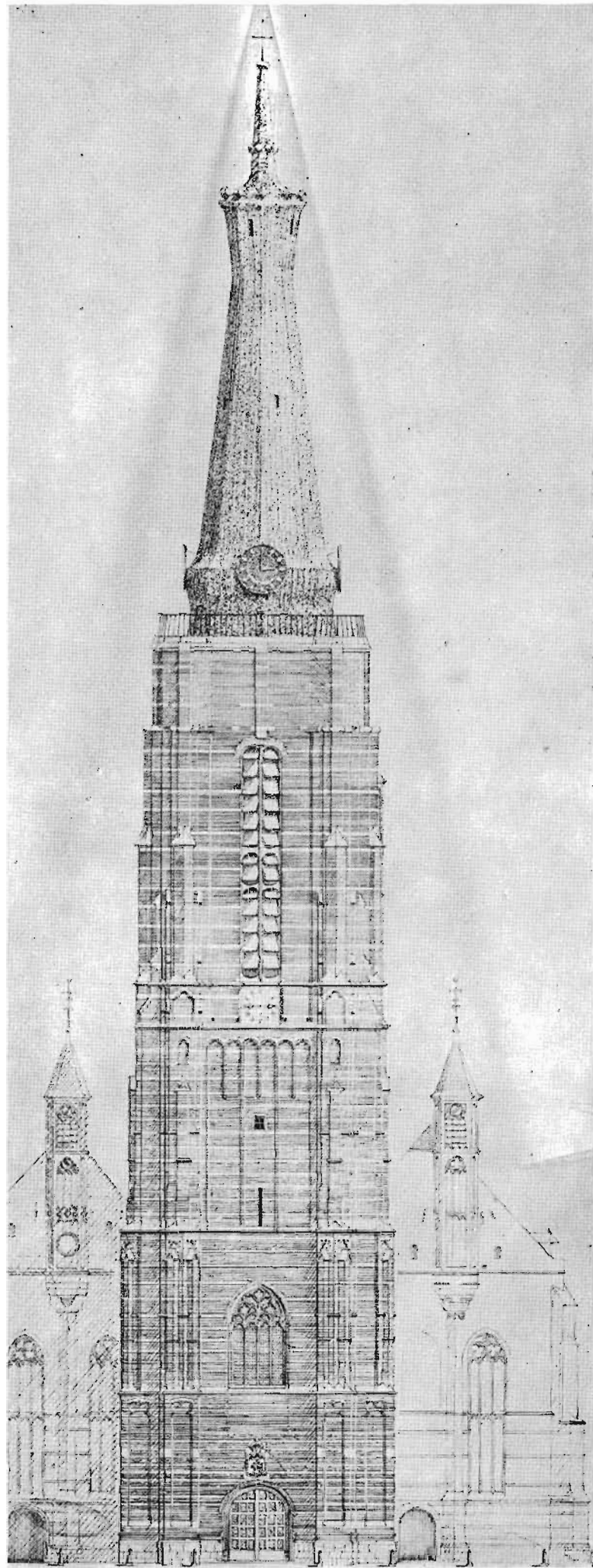
Daar dit laatste project bovendien getuigt van vakmanschap in de de-

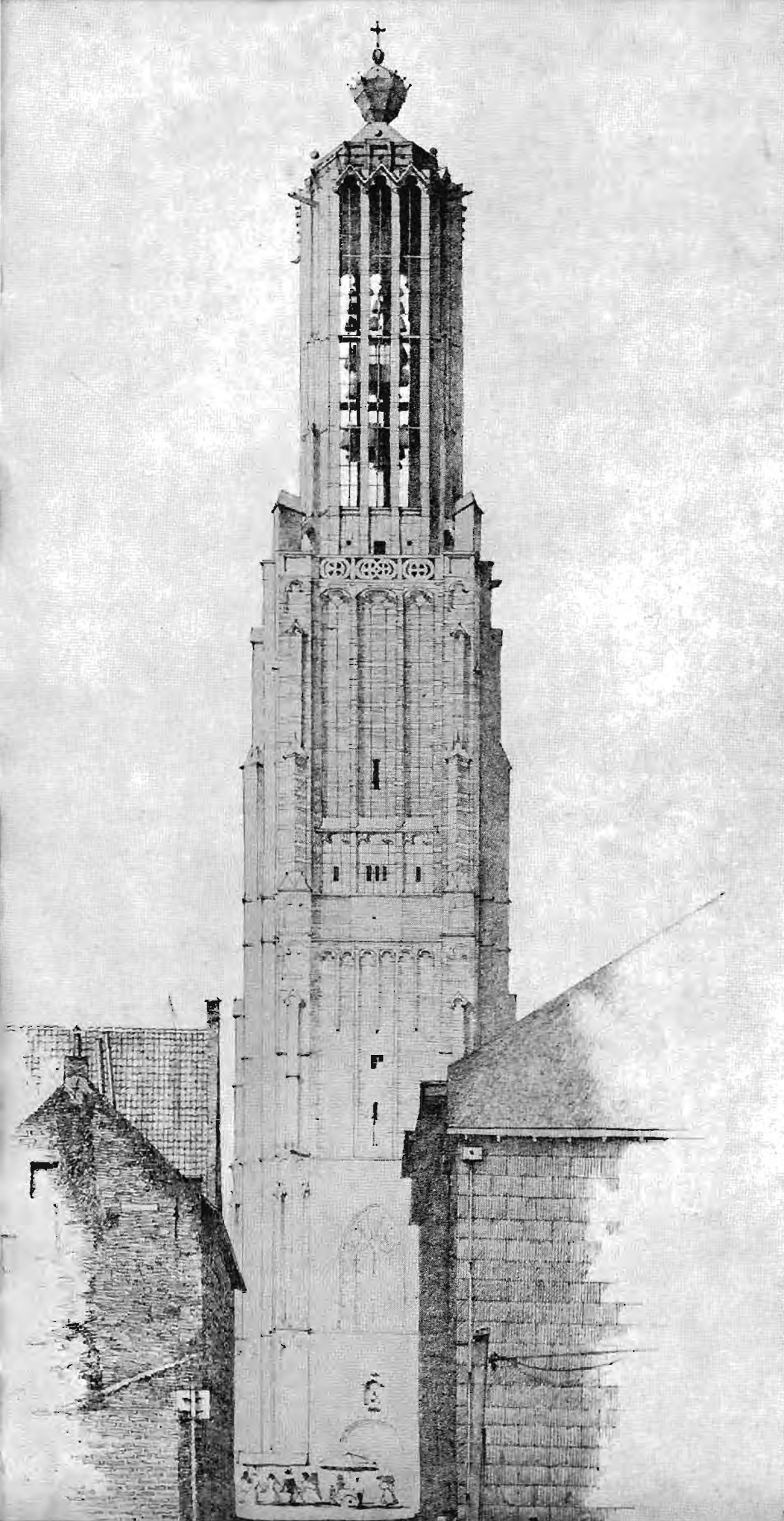
Motto: „Dux“

30 prýs.

Motto: „Mantel“

20 prýs.

*Perspectief-tekening 1e prijs.
Ontwerper: Theo G. Verlaan*

taillering zien wij de realisatie van de voltooiing van de toren van de St. Martinuskerk te Weert met groot vertrouwen tegemoet.

Het zal de jury niet moeilijk gevallen zijn de eerste prijs te kiezen uit de ingezonden projecten. Veel moeilijker lijkt ons haar beslissing geweest te zijn, ten aanzien van de tweede en derde prijs.

Op gezag van de jury, een gezag dat wij respecteren, nemen wij aan dat het tweede project grote kwaliteiten bezit. Niettemin moet ons van het hart dat wij die kwaliteiten moeilijk kunnen herkennen. Het project dat de tweede prijs won, ligt ook wel ver buiten onze gedachtensfeer. Wij begrijpen b.v. niet de materiaalkeuze: beton. Wij betwijfelen voorts of dit ontwerp wel Westers is. Veeleer lijkt het ons tot de sfeer van de sterk door Brits-Indië beïnvloede Amsterdamse school te behoren. Ook wekt het herinneringen aan vroeg werk van Saarinen. Modern kunnen wij dit ontwerp echter niet vinden. Geen modern architect is meer geneigd aan een gevoelig silhouet de functionele wetten van de bouwkunst op te offeren.

Het project dat de derde prijs won, ligt ons veel meer. Het is compositorisch zeer knap. Een eenvoudige overtuigende gedachte ligt er aan ten grondslag, n.l. om de bestaande romp af te maken door een boogstelling en binnen het zo begrensde nieuwe „erf” een nieuwe be-

kroning op te richten. Daardoor kon de ontwerper zich in de vormgeving van dit nieuwe gedeelte vrij maken van de Gothische onderbouw. Hij heeft daar dan ook gebruik van gemaakt door een compositorisch knappe bovenbouw.

Helaas heeft de ontwerper zijn originele gedachte zeer veel schade gedaan door de geringe originaliteit van zijn vormen.

Deze prijsvraag is een succes geworden. Het is hierboven reeds gezegd. Dit succes is om vele redenen van betekenis, niet in het minst omdat de toren in ons landschap zo belangrijk is, in ons landschap een on-
vervangbaar element vormt.

Ons laagland, dat zijn schoonheid ontleent aan rivieren, weiden, korenvelden en wolkenluchten, mist de derde dimensie. Een gemis dat tegelijkertijd zijn karakteristiek uitmaakt. De toren met zijn omhooggericht krachtveld contrasteert met dat gestrekte karakter en accentueert het daardoor.

Maar daarbovenuit vindt de toren in ons land als bijna nergens ter wereld zo mooi gelegenheid expressie te geven aan zijn wezen, een wezen gesymboliseerd in de woorden: . . . animosque ad sidera tollunt. Het maakt ons gelukkig te beseffen dat deze woorden straks ook op de toren van Weert van toepassing zullen zijn.

A. VAN KRANENDONK

Rapport over de projecten, ingezonden op de prijsvraag voor het maken van een voorlopig ontwerp voor de afbouw van de St. Martinustoren te Weert

De opgaaf van deze prijsvraag was voor de deelnemers verre van gemakkelijk. Het is immers een zeer delicate zaak om voor een bestaande toren, die het uitgesproken karakter van monument bezit en zoveel herinnering oproept aan andere nog bestaande torens, een beëindiging te ontwerpen.

De bevolking ziet in de kerktoren méér dan een verlevendiging van het stadsbeeld; voor haar is het zowel de bekroning van de profane stedelijke architectuur als het religieuze monument bij uitstek: een teken opgericht ter ere Gods. De toren moet dus anders en ook meer zijn dan een utiliteitswerk, anders dan een uitzichttoren, anders dan een vuurtoren.

In het algemeen hebben de inzenders begrip getoond voor deze opvatting.

Uiteraard zijn er inzendingen bij, waar deze gedachte niet ten volle tot uitdrukking kwam. Er zijn ook inzendingen, waaruit blijkt, dat de ontwerpers niet opgewassen waren tegen de moeilijkheden. Verblijvend is het evenwel, dat er verschillende ontwerpen zijn, die met onderscheiding kunnen worden genoemd en dat uit zeer vele inzendingen blijkt, dat de deelnemers zich ernstig hebben verdiept in de problemen en zich de moeite hebben gegeven om de ontwerpen op goede wijze uit te werken. Er is daarom reden het resultaat van deze prijsvraag bevredigend te noemen.

Op zeer verschillende wijzen hebben de inzenders getracht het gestelde doel te bereiken. Sommigen maakten een hoge torenbekroning. Nu is wel waar, dat deze toren niet beslist vraagt om een hoge spits, maar daar staat tegenover, dat de toren ook moet worden gezien als een monument voor de gemeente en niet alleen als een vervolmaking van het kerkgebouw. Weert is een gemeente, die zich snel ontwikkelt van kleine tot middelbare stad en de uitgestrektheid van de vrij lage bebouwing neemt nog steeds toe. Een grotere torenhoogte dan vereist is in verhouding tot het aanliggende kerkgebouw, is dan ook zeer goed te verdedigen. Wel dient in ieder geval als een voorwaarde te worden gesteld, dat de afgebouwde toren een grote waardigheid zal bezitten en dat de materialen, waaruit de beëindiging wordt opgetrokken en de vormen van het nieuwe gedeelte passen bij de bestaande onderbouw. Bij sommige projecten moest worden geconstateerd, dat de ontwerpers dit niet begrepen hebben. Een monument als dit moet met eerbied worden behandeld, wil niet het gevaar dreigen van „mishandeling”.

Hieronder volgt een bespreking van de verschillende inzendingen. Zij zijn voor het goede overzicht in drie groepen ingedeeld naar gelang de waarde, welke aan de inzendingen is toegekend.

Bij de eerste schifting vielen uit de ontwerpen onder de volgende motto's:

Motto: WEZEN.

De inzender heeft een project ingezonden, dat niet rijp is en daarenboven niet fraai getekend en voorgedragen.

Motto: DEO OPTIMO MAXIMO.

Het maken van een project voor een toren-beëindiging gaat boven de krachten van de inzender van dit ontwerp, tenminste als deze inzending een maatstaf daarvan moet zijn. Vooral de hoekoplossing is zwak.

Motto: SURSUM CORDA.

De bekroning, die gedeeltelijk uit baksteen en gedeeltelijk uit gewapend beton is gedacht, biedt geen gelukkige oplossing. De ontwerper toont een levendige fantasie te bezitten en over grote tekentalenten te beschikken.

Motto: A.M.D.G.

Deze torenopbouw toont een gemis aan eenheid in de vormen. Herinneringen aan de Jugendstil en aan de fantasieën van de Spaanse architect Gaudi worden bij het zien daarvan gewekt. De silhouetwerking is niet goed, terwijl de technische verantwoording vele vraagtekens laat. Het tekenwerk is prachtig.

Motto: HEGRIMA.

De ontwerper heeft een soort steigeropbouw van gewapend beton op het bestaande torenlichaam geplaatst. Het silhouet is onbevredigend en de vormen zijn te hard. De oplossing in technisch opzicht is niet voldoende verantwoord. Het tekenwerk is aanvaardbaar.

Motto: LXXVI.

De door ontwerper op elkaar geplaatste twee delen van de opbouw hebben onderling weinig esthetisch verband. Het silhouet is niet mooi. Het tekenwerk is wat arm, hetwelk tevens een aanwijzing is, dat de inzender niet opgewassen was tegen de moeilijkheden van de opgave.

Motto: DE KROON.

De ontwerper geeft wel een simplistische oplossing van het probleem; hij plaatst een aantal betonspanen op het torenlichaam; deze spanten steunen aan het boven einde tegen elkaar en moeten de indruk wekken van een kroon, terwijl zij in werkelijkheid meer zullen doen denken aan tegen elkaar geplaatste reusachtige planken. Deze oplossing is weinig architectonisch. Voor een open bekroning is deze constructie te arm van vorm en voor een spits is zij te veel opengewerkt. Uit de detaillering blijkt, dat de ontwerper hier meer decoratieve gaven dan architectonische ten toon spreidt.

Motto: LUCHTBOOG.

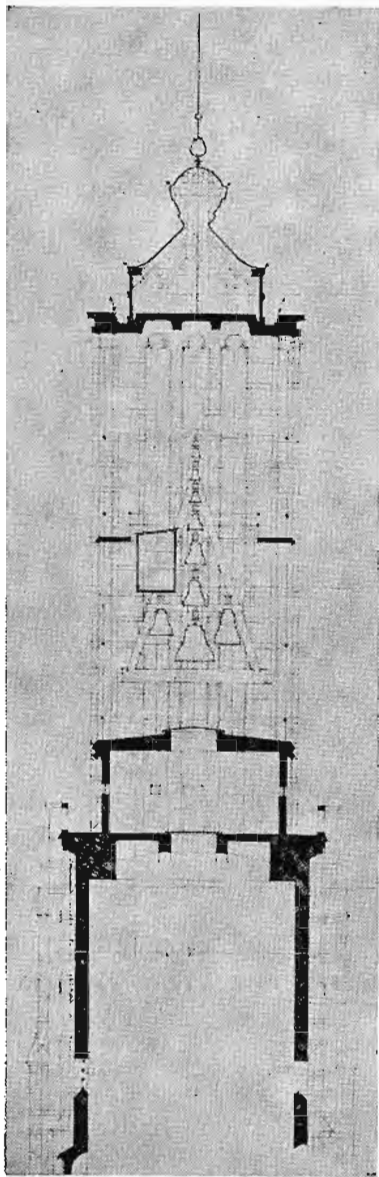
Bij dit ontwerp geeft de inzender aan de bestaande toren een bekroning met een zware betonconstructie, die ongeveer drie vierde van de hoogte heeft van de bestaande toren. Dat hier moeilijke problemen moeten worden opgelost ligt voor de hand en dat de ontwerper daarin niet geslaagd is, behoeft dan ook geen verwondering te wekken. Hij heeft geen verband gelegd tussen het bestaande gedeelte en het nieuwe stuk, noch esthetisch, noch constructief. De opstapeling van ongeveer gelijke delen is hier niet gelukkig, de vormen zijn niet fijn en de bovenbouw is te groot van schaal. De traditionele wijze van detailleren bij toepassing van een modern constructiemateriaal wijst op onvoldoende beheersing van dit materiaal in esthetisch opzicht. Maar ook in technisch opzicht is de toelichting, welke ontwerper hier geeft niet compleet genoeg om antwoord te geven op de vele vraagstukken van statische aard die zich hier voordoen. Zal de zware bovenbouw kunnen worden gedragen door de onderbouw? Het tekenwerk is zeer verzorgd.

Motto: OEZE TOERE.

Dit plan is nog niet tot rijpheid gekomen. Er is geen verband tussen de nieuwe opbouw en het bestaande. Wel is getracht hetzelfde karakter in de vormen te bereiken, maar de ontwerper slaagde er niet in de prettige afwisseling te geven, die de bestaande torenromp kenmerkt. Integendeel: de opbouw werd saai. De pinakels balanceren op gevaarlijke wijze op de hoeken van de balustraden.

Motto: S.P.Q.R.

De indruk die het project bij oppervlakkige beschouwing geeft is wel gunstig, maar bij nader bekijken blijken verschillende gebreken. Met geringe

Doorsnede torenbeëindiging te Weert. 1e Prijs

wijzigingen heeft de ontwerper de bestaande balustrade met hoekpinakels gehandhaafd, daarboven verheft zich de nieuwe bekroning, die in de detaillering te grof en vooral in de afdekking te zwaar is. De vormgeving is te traditioneel en mist eigen inzicht. Ook in constructief opzicht is het plan niet voldoende doorgewerkt.

Motto: AAN HEM, DIE OOK DE WINDEN BEVEELT.

De opbouw staat niet goed in verhouding tot de onderbouw, die veel fijner is uitgewerkt. De fijne maat hiervan wordt in het nieuwe deel vergrofd. De ontwerper is blijkbaar uitgegaan van de gedachte, dat in gewapend beton elke constructie bestaande is, zonder zich verder rekenschap ervan te geven, of dit in het gegeven geval ook toelaatbaar is. Hij heeft een en ander goed getekend en fraai voorgedragen.

Motto: IN EXCELSIS.

Dit ontwerp is nog niet rijp. De oplossing van het probleem gaat blijkbaar boven de krachten van de ontwerper, die overigens een fraaie perspectieftekening maakte.

Motto: NOVA ET VETERA.

De ontwerper heeft de bestaande toren beëindigd met een enorme hollijst, waarboven een hoge bekroning in gewapend beton is gebouwd. Genoemde lijst brengt een scheiding teweeg tussen het oude en het nieuwe gedeelte: zij is erg zwaar en grof van vorm. De bekroning staat evenmin in goede verhouding tot de stoere romp: zij is anders van karakter en de tegenstelling tussen beide architectuurdelen wordt in aesthetisch opzicht niet opgelost. Een goede silhouetwerking is niet verkregen. Het tekenwerk en de voordracht van het project zijn goed.

Motto: VITALIS.

De compositie van twee op elkaar gestapelde en tamelijk gelijkvormig verdeelde elementen is zwak. Naar boven toe is er niet genoeg verfijning: de vorm van de peer is niet fraai. De profilering is vrij stug en hard. Ondanks de verdienstelijke perspectief is het oordeel, dat dit project nog wat onrijp is.

Motto: BRABANT.

Het motto is niet in overeenstemming met het karakter van deze torenopbouw. Hij bestaat uit losse, niet organisch samenhangende elementen. Deze elementen zijn wat grof van schaal, terwijl de oude Brabantse torens naar boven toe hoe langer hoe meer verfijnd zijn. Op de hoeken zijn tegen het torenlichaam grote, realistisch uitgebeelde figuren geplaatst. Dergelijke motieven mogen niet louter decoratief zijn, zij moeten architectonisch verband hebben met het bouwwerk. Verticale doorsneden en voldoende constructieve verantwoording ontbreken.

Motto: IN DE HOOGTE.

De opbouw bestaat uit twee duidelijk van elkaar gescheiden elementen: een lichaam op vierkante platte grond waarvan de hoeken worden ingenomen door even los staande zuilen en daarop een achthoekige lantaarn met een bekroning. De hoeken van de bestaande toren worden voorzien van grote beelden. De silhouetwerking is in beginsel wel goed maar toch niet fraai. De jury acht deze compositie niet bevredigend, omdat de overgangen niet zijn opgelost; de ontworpen beelden zijn niet de bij uitstek geschikte elementen om als overgang dienst te doen. De detaillering is wat hard en grof, het tekenwerk overigens verzorgd.

*

Bij de tweede schifting vielen uit de ontwerpen onder de volgende motto's:

Motto: Weert.

In Neo-Gothische geest heeft de ontwerper een project gegeven, dat in opzet evenwichtig en verantwoord is. Het silhouet is rijk, doordat op de hoeken dubbeltorentjes zijn geplaatst. Ondanks de rijkdom aan vormen werkt dit ontwerp ietwat irriterend wegens het gebrek aan eigen vormgeving. De zoeven genoemde rijkdom is niet zonder bedenking, daar de onderdelen aan weer en wind zijn blootgesteld en de ajourbewerking aanleiding geeft tot verwerking en inwatering. Het tekenwerk is niet schitterend, maar voldoende.

Motto: Soli Deo Gloria.

Bij het zien van de prettig getekende perspectief-tekeningen belooft dit ontwerp op het eerste gezicht wel wat, maar deze beloften worden bij nadere bestudering op de geveltekening en op de doorsneden niet geheel vervuld. De oplossing van de achzijdige opbouw op het onderstuk is gebrekkig, omdat een goede overgang ontbreekt. Het spitsje is te hoog en staat te los op de trommel. De beelden op de hoeken zullen geen mooie silhouet werking hebben; de balustrade is te grof en de profilering te hard. De constructie is wel verantwoord.

Motto: Carillon.

De ontwerper heeft een fantastische bekroning gegeven in gewapend beton, die als ware zij een steigerwerk om de spits is aangebracht. Het silhouet is wel met zorg bestudeerd, maar door de ielheid van de constructie en de verwarde vormgeving, zal deze niet geheel aan de gestelde verwachtingen beantwoorden. De architectuur is overigens wat hard; vooral bij de oplossing van de pinakels blijkt hoe ver de ontwerper blijft beneden de vormgeving van de oude meesters. In technisch opzicht stelt de ontwerper zich hier voor grote problemen, zo zelfs, dat men de indruk krijgt, dat hij meent, dat met gewapend beton als constructiemateriaal alles bereikbaar is. Het tekenwerk is fraai en suggestief.

Motto: P.O.S.

De hoofdgedachte waarvan de ontwerper is uitgegaan, is niet kwaad: een kern waaromheen een doorzichtige mantel is gebouwd, vormen samen de bekroning. De overgangen van het bestaande naar het nieuwe gedeelte zijn echter te abrupt; dit laatste staat te los op het onderdeel. De silhouetwerking is vrij goed. De functie van de pinakels is hem blijkbaar ontgaan, hij heeft ze niet op de hoeken, maar

vat terug geplaatst, waardoor zij niet ten volle medewerken aan de verrijking van het silhouet. Men krijgt zowel uit de compositie, als ook uit het geleverde tekenwerk, de indruk, dat de ontwerper nog wat ervaring moet opdoen.

Motto: Pax.

Op één blad heeft de ontwerper alle gevraagde tekeningen gegeven, hetwelk het gevaar meebrengt van een te summere en te weinig verantwoorde uitbeelding.

Dit ontwerp heeft overigens wel kwaliteiten: het heeft „vaart" naar boven, het is fijn van schaal en het uurwerk is als overgangsmotief goed gekozen en op een juiste wijze geplaatst.

De torenbeëindiging vertoont een verdeling in aan elkaar gelijke elementen, hetgeen wel wat eentonig is en niet in overeenstemming met de afwisselende wijze, waarop de onderbouw is opgetrokken. De bekroning is wat grof, het kruis is te fors, waardoor de silhouetwerking schade lijdt.

Motto: „L'Oiseau".

In krachtig getekende afbeeldingen heeft de ontwerper een ietwat barokke spitsopbouw gegeven; evenwel heeft hij de vormen op eigen wijze geïnterpreteerd. Het is jammer, dat de overgangen niet voldoende verzorgd zijn, waardoor de silhouetwerking schade lijdt. Ook de verhoudingen van de onderdelen zijn niet onberispelijk. De technische verantwoording is onvoldoende.

Motto: Inn.

Ontwerper heeft zich terdege rekenschap gegeven van de technische eisen, die het plaatsen van een zware opbouw op de bestaande onderbouw stelt. Een stevig betonskelet gaat tot diep door in het oude torenlichaam. In aesthetisch opzicht is hij niet zo gelukkig geweest. De overgang van het nieuwe achthoekige lichaam op de robuuste onderbouw is niet opgelost; het blijft een los element. Er is een omkering van waarden: de fijne delen bevinden zich hier in het beneden gedeelte, terwijl de grovere en meer forse in het bovengedeelte toepassing vonden, hetgeen in tegenstelling is met hetgeen de grote meesters steeds deden. Het tekenwerk is zeer goed.

Motto: Non Recuso Laborem.

In opzet is dit een conscientieus en eenvoudig project, hetgeen een verdienste is, maar in de uitwerking zijn de vormen aarzelend. De torenbekroning zal geen mooi silhouet geven, vooral de peervormige beëindiging mist een fraaie contour. De vlakken van het ongelijkzijdige achthoekige lichaam van het bekronende torentje zijn niet goed geproportionneerd. Het tekenwerk, hoewel niet schitterend, is verzorgd.

Motto: Lange Jan II.

Hier geeft de ontwerper een torenopbouw met een behoorlijk silhouet, ofschoon de proporties niet geheel zuiver zijn. Het geheel maakt een beetje een gewone en niet in de goede zin „burgerlijke" indruk. De vormgeving is weinig oorspronkelijk, de hoekpilasters zijn wat mager; het tekenwerk voldoende, maar wat droog. De technische verantwoording is redelijk.

Motto: Pro Rata.

In klassieke geest heeft de ontwerper een interessante torenbekroning gemaakt, die verdiensten heeft, maar die in de detaillering in het algemeen niet de zuiverheid en rijpheid heeft van de klassieke voorgangers. Hij maakte een te ruim gebruik van metaal, namelijk voor de hekwerken van de balustraden, voor de verbindingsstangen van de hoektorentjes met het torenlichaam en voor de grote bol, die het geheel bekroont.

Deze metalen onderdelen zullen op de grote hoogte, waarop zij worden geplaatst te dun aandoen en niet de indruk kunnen geven, die de ontwerper in zijn fraaie perspectieftekening heeft willen suggereren. Ofschoon de bedoeling niet geheel bereikt werd, heeft de Jury wel waardering voor de goede elementen en de evenwichtige opbouw van dit project.

Motto: 2555.

Dit project wordt met prachtige suggestieve tekeningen ingediend. Het silhouet lijkt op de perspectief-tekening en af; bij bestudering van de projectie-tekening valt de bekroning tegen; de verhoudingen ervan zijn niet fraai. De kartelrand bij de dakaanzet valt niet mee en evenmin de metalen bekroningen op de hoekpenanten, die wel erg nietig zijn. De tech-

nische verantwoording is te summier en de gegeven technische oplossingen zijn soms erg bedenkelijk. Zo heeft de ontwerper de dakafdekking van de bekroonde toren gemaakt door hardstenen platen te leggen op bimsbeton-platen, die wederom indirect steun vinden op stalen liggers. Het zal moeilijk zijn om de waterdichtheid te verzekeren en om breuk door ongelijke spanningen te ontgaan.

Motto: 30.

De opmerkingen, gemaakt bij het ontwerp ingezonden onder motto 2555, kunnen voor een groot deel ook voor dit project gelden. Hier is echter meer eenheid verkregen tussen opbouw en torenlichaam. De voordracht is verdienstelijk.

Motto: 26-11-51.

De afsluiting van de toren vertoont een behoorlijk silhouet, doch de detaillering is wat mat en onpersoonlijk. De lage afsluiting is aesthetisch bevredigend, ofschoon deze door de bevolking niet geheel als zodanig zou worden beschouwd; vooral niet omdat het sacrale karakter van de toren onvoldoende tot uitdrukking komt.

In technisch opzicht zijn er wel bezwaren te vrezen. De verantwoording is te summier om een antwoord te kunnen geven, op de vraag hoe de bekroning vormvast op de onderbouw zou moeten worden geplaatst. De manier waarop de schoren zijn aangebracht is niet geheel juist. De tekening is pittoresk en knap voorgedragen.

Motto: Lux.

Dit is een eenvoudig, doch aanvaardbaar plan. Het is goed van compositie en ook het silhouet, hoewel niet geheel onberispelijk, zal zowel frontaal als overhoeks gezien, wel voldoen. De opbouw heeft enige verwantschap met de kleine torentjes op de topgevels naast de grote kerktoren, maar hij mist de charme daarvan: de detaillering is te dor en te weinig speels.

Bij uitvoering zouden geen grote problemen te vrezen zijn. Maar wel staat te bezien of deze al te simpele oplossing in overeenstemming is met de gerechtvaardigde wensen van de stadsbevolking, die gewend aan de enorme spits, die vroeger de toren

bekroonde, zich niet tevreden zal kunnen stellen met een project, dat niet oorspronkelijk en te weinig verheffend is. Het tekenwerk is behoorlijk.

*

De hierna volgende ontwerpen hebben alle goede kwaliteiten, waarvoor de Jury veel waardering heeft. Zij mogen daarom met lof worden vermeld.

Motto: PRUDENTIA.

Uiterst verzorgd tekenwerk is het kenmerk van deze inzending. De hoofdvorm van de opbouw is goed en vast; hij bezit een overvloedige vormenrijkdom. De overgang tussen de vierkante onderbouw en het hoog opgaande achtkant, dat daarop geplaatst is, werd niet geheel opgelost. De bovenste lantaarn is wat zwaar en de ietwat barokke vormen zijn te druk. Het silhouet komt mede daarom niet goed tot zijn recht.

Dit plan zal bij uitvoering kostbaar worden. Met waardering gewaagt de Jury van de fraaie en suggestieve tekeningen.

Motto: PIAT.

De ontwerper geeft een stoutmoedige oplossing. Het in 1885 gebouwde gedeelte van de toren wordt gedeeltelijk gesloopt en opnieuw opgetrokken. Hij maakte een geheel, dat wat algemene vorm betreft, goed past in het stadsbeeld en een mooie silhouetwerking heeft. Maar de vormen, waarin hij het nieuwe deel opbouwde, zijn te groot van schaal, zodat de harmonie met het bestaande niet geheel verkregen werd.

De Jury heeft waardering voor de stoute greep en de originele wijze, waarop de oplossing werd gezocht, doch zij is tevens van oordeel, dat de ontwerper wel wat ver ging, temeer omdat zijn doel, een goed geproportioneerde toren te verkrijgen, niet werd bereikt, omdat de eenheid van oud met nieuw ook nu ontbreekt. Technisch stelt te ontwerper zich voor grote problemen, daar het bijna onmogelijk zal zijn om bij sloping van de middenvlakken, de hoekpenanten te laten staan, zodat er nog meer afgebroken zal moeten worden, dan hij bedoelde. De tekeningen zijn voortreffelijk, doch zij kunnen de zwakheden niet verbergen, zoals b.v. het niet goed geproportioneerde uurwerk en de harde beëindigingsvormen. De sterk opengewerkte bovenkanten van de toren zullen het gevaar voor inwatering en verwerking bevorderen. De technische verantwoording is niet voldoende.

Motto: SINT MAARTEN.

De ontwerper heeft de toren met een peervormige koepel bekroond in de top waarvan een slanke lantaarn is aangebracht. Kleine, met peervormige afdekking voorziene dakkapellen geven aan het silhouet meer rijkdom. Deze kapellen zijn echter te weinig volumineus om het beoogde doel geheel te kunnen bereiken. De silhouetwerking is goed. De ontwerper gaf een aesthetisch en technisch verantwoorde oplossing, welke evenwel mist de pittigheid en beweeglijkheid, die een dergelijke bekroning moet bezitten. Hij gaf een suggestieve perspectieftekening in krijt uitgevoerd, die echter niet geheel in overeenstemming is met de realiteit.

Motto: HORA RUIT.

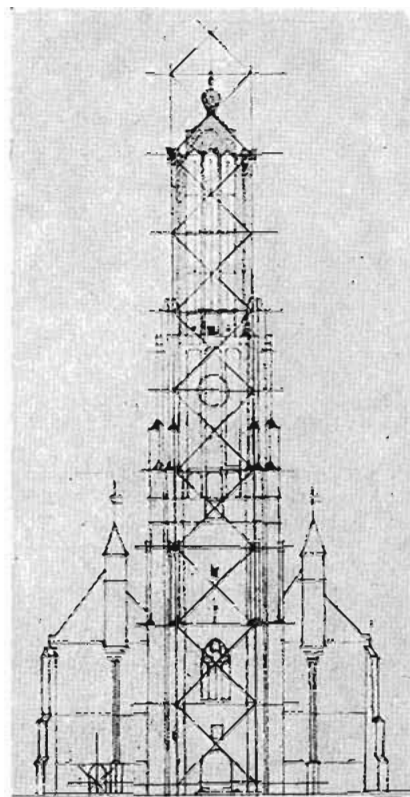
Op het bestaande torenlichaam werd een slanke opbouw gemaakt met een behoorlijk silhouet en waarvan ook de constructie verantwoord is.

Doch er werd geen serieuze poging gedaan om de overgangen van de bovenbouw op de bestaande onderbouw te verzachten of aannemelijk te maken.

Er zijn verschillende aardige vondsten in dit plan te waarderen, onder meer de keuze van een kern met open mantel, een mooi motief! Dit plan heeft aesthetische kwaliteiten en ook het tekenwerk is verdienstelijk. Evenwel is de inzender in de uitwerking niet zo heel gelukkig geweest, vooral niet in de bekroning. In technisch opzicht blijven er verschillende vraagstukken. De ontwerper wil een met natuursteen omklede constructie van gewapend beton toepassen. De technische uitvoerbaarheid ervan is verder niet onderzocht, noch in de doorsnede aannemelijk gemaakt.

Motto: TURRIS CANTANS.

De inzender heeft een poging gedaan om de harmonie tussen het oude en het nieuwe gedeelte van de toren zo goed mogelijk te verzekeren. Daartoe heeft hij het benedengedeelte opengewerkt tot grote raam-

Schema toren-opbouw te Weert. 1e Prijs

openingen met galmborden voorzien, welke kostbare ingreep ook om technische redenen wel enigszins bedenkelijk is.

Het silhouet is behoorlijk, maar de vormgeving is weinig origineel. De technische verantwoording is bij deze ingrijpende wijzigingen wel erg bescheiden. Het tekenwerk is af en toe een tikje slordig, maar de perspectieftekening is goed.

Motto: APOSTEL.

De bovenbouw werd op zeer goede wijze op de onderbouw gezet en ook de silhouetwerking is geslaagd. Wel werd de bovenbouw al te sterk opengewerkt, terwijl de schaal van deze openingen wat te grof is: de maat hiervan staat niet in goede verhouding tot die van de bestaande onderbouw. De constructieve verantwoording is goed. Het tekenwerk is serieus.

Motto: PAX.

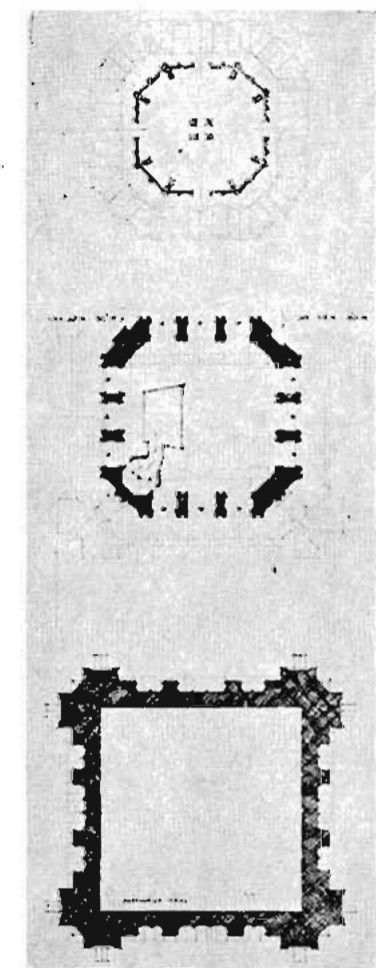
De ontwerper heeft het niet in de hoogte gezocht. Een viertal hoektorentjes werd geplaatst rond de spits, waardoor een rijke silhouetwerking werd verkregen. Het ontwerp is aangepast aan het streekeigene en aan het stadsbeeld. Het is eenvoudig en goed van opzet, doch daarbij wat aarzelend en zonder grote overtuiging. De details missen het speelse en levendige, dat bij de onderdelen van de bestaande toren zo prettig aandoet. Kennelijk is dit het werk van een goed vakman, die de technische problemen kent en ze naar behoren weet op te lossen. Het tekenwerk is goed.

*

De eerste prijs werd behaald met het ontwerp, ingezonden onder Motto: CAPI SANCTI MARTINI.

Dit project is zeer gaaf en evenwichtig. Op de bestaande onderbouw, die ontwerper meende aan een restauratie te moeten onderwerpen, werd een hoge lantaarn gezet, waarvan de grondvorm achtkantig is, met ongelijkzijdige basis. De plattegrond ervan is verkregen door van een vierkant de hoeken af te schuiven.

De overgangen van de onderbouw naar de lantaarn worden verrijkt door de plaatsing van kleine conterforts, waardoor tevens de silhouetwerking, vooral overhoeks, wordt verbeterd. De silhouetwerking is voortreffelijk. De detaillering is in alle onderdelen verzorgd en uiterst beschaafd. De details getuigen van de fantasie van de ontwerper en van zijn vermogen om een architectuur onderdeel, dat in opzet goed is, ook bij uitwerking te vervolmaken. De opbouw vertoont een hoge lantaarn en de visuele indruk wordt gegeven, dat de toren veel hoger is ge-

Diverse plattegronden toren te Weert. 1e Prijs

worden. In feite bleef de ontwerper, wat de hoogte betreft, beneden de maat, die verschillende andere inzenders aan de bekroning gaven, terwijl hun ontwerpen een lagere torenhoogte suggereerden. De Jury acht de hier gegeven maat volkomen aanvaardbaar.

Een bedenking heeft de Jury tegen de wijze, waarop het bovenste deel van de lantaarn is behandeld. De overgang van lantaarn naar de bekronende muts is te abrupt; ook om technische redenen is het gewenst een bredere stenen band aan te brengen, waardoor de koppeling wordt verbeterd.

De Jury heeft ook waardering voor de wijze, waarop de inzonder de bestaande onderbouw heeft verbeterd door het dichtmetselen van de raamopeningen en het verfijnen van het muurvlak door het aanbrengen van traceringen. Wel zullen de kosten daardoor worden verhoogd, maar de winst in aesthetisch opzicht is zeer groot.

De verantwoording in de doorsneden is goed. Wel zal een en ander nog nader moeten worden bestudeerd, doch eventuele wijzigingen om constructieve redenen zullen niet noodzakelijk tot gevolg behoeven te hebben, dat de oorspronkelijke opzet en de goede eigenschappen van dit project schade lijden. De voordracht van de tekeningen is subliem.

De tweede prijs verkreeg het ontwerp onder motto: **MANTEL.**

De torenbeëindiging werd op zeer originele wijze opgelost.

De spits is groot gezien, doch in enigszins vloeiende vormen geboetseerd. De ontwerper heeft het zichzelf niet gemakkelijk gemaakt. Hij meende ook de res-

tauratie van 1885 te moeten verbeteren door het veranderen van de bogen boven de raamopeningen, waarmede hij stellig winst boekte.

Het silhouet, dat hier verkregen is, herinnert enigszins aan dat van de oude toren, doch het is gevoeliger en fraaier. Voor de Jury laat de spits evenwel nog vele vraagtekens. De vormen zijn wat aarzelend, de overgang van de spits naar de bekroning mist pit. De vormen ervan zijn te onbestemd voor een monumentaal bouwwerk. Deze spits zou in gewapend beton worden uitgevoerd. Op de tekening zijn er ribbelingen op getekend, die een prettige indruk wekken en die doen denken aan een bekleding van de torenvlakken met lood.

Ondanks de vele goede kwaliteiten, die dit ontwerp bezit, is het karakter van sacraal bouwwerk niet in alle opzichten gegeven. Met name lijkt de omloop met ijzeren hekje meer op die van een watertoren dan op de monumentale afsluiting van een kerk-toren.

De voordracht is eveneens zeer origineel; drie afzonderlijke tekeningen vormen één geheel, als zij tegen elkaar geplaatst worden. De verantwoording en het tekenwerk zijn goed.

De derde prijs verkreeg het ontwerp onder motto: **DUX.**

De torenbeëindiging is op fraaie en oorspronkelijke wijze opgelost.

De hoeken van de bestaande torenromp zijn opgehaald en tussen de zware eindpijlers, met pinakels bekrond, zijn telkens een drietal boogjes geslagen, waardoor een doorzichtige stenen afsluiting ontstond. Daarachter rijst de lantaarn massief en toch

rijk geleed op. Hij verwerkte een drietal, duidelijk van elkaar gescheiden elementen: een balustradeachtige opbouw, een lantaarn met vierkant grondvlak en naar binnen rond lopende hoeken en een peervormige bekroning.

Er werd een mooi silhouet bereikt. De schaduwwerking van deze beëindiging zal bij uitvoering fraai zijn. Het is jammer, dat de detaillering niet op hetzelfde plan staat als de opzet. Hier en daar is zij wat grof en zelfs ietwat banaal.

Al met al is hier een uitstekend plan gegeven, dat goed uitvoerbaar is. Ook in technisch opzicht heeft de ontwerper rekening gehouden met de mogelijkheid van uitvoering. Het tekenwerk is voortreffelijk.

De eerste prijswinnaar was *Theo G. Verlaan* te Berkum met het ontwerp ingezonden onder motto: **CAPI SANCTI MARTINI.**

De tweede prijswinnaar met het ontwerp ingezonden onder motto: **MANTEL**, wenste buiten mededinging te blijven en zijn naam niet bekend te maken.

De derde prijswinnaar was *dr ir Thomas Nix* te Rotterdam, met het ontwerp ingezonden onder het motto: **DUX.**

De Jury:

Dr P. S. Evers

Prof. Ir J. Froger

Prof. Ir M. J. Granpré Molière

H. van Helvoort

Jhr Dr E. O. M. van Nispen tot Sevenaar

Prof. Dr J. J. M. Timmers

Ir H. Thunnissen